

Markova Maryana. Alchemy in Literature: a Problem. The article is devoted to the problem of an alchemical reading of the literature. The author raises questions of the etymology of the word «alchemy», its genesis, different approaches to the interpretation of this phenomenon, as well as the problem of interaction between the alchemy and literature. Being based on C. G. Jung's views on the alchemy as a result of the explication of hidden layers of the human psyche and on the alchemical symbolism as a product of the projection of universal images of the collective unconscious – archetypes, the article justifies the legality of the inclusion of any literary text to the alchemical context. Symbols are qualified in it as the main form of the presence of traces of the author's unconscious deep substantial layers in the text.

Key words: alchemy, C. G. Jung, literature, symbol, text.

Стаття надійшла до редколегії
26.10.2015 р.

УДК 883.0-223

Олена Матушек

Образ Іверської Божої Матері в українській бароковій літературі

У статті розглянуто літературний образ ікони Іверської Богородиці на матеріалі «Неба нового» Іоаникія Галятівського. Проаналізувавши оповідання, ми прийшли до висновку, що основними функціями образу Іверської Божої Матері є апостольська та функція захисниці й заступниці Іверського монастиря.

Ключові слова: Афон, Іверська ікона Богородиці (Портаїтиса), бароко, оповідання-міраклі, функції дійових осіб.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. У кінці XVI – на початку XVII ст. українська православна церква переживала непрості часи. Шість єпископів Київської митрополії відійшли від православ'я й утворили уніатську церкву. Ієрархія, священники, миряни постали перед складною проблемою збереження й захисту церкви та її традицій. У 30-ті роки XVII ст. представники церкви для апології православ'я почали інтенсивно засвоювати й використовувати західний культурний досвід. Засновано Київську колегію за єзуїтським зразком, унаслідок чого церква отримала священників і мирян, котру володіли сучасним полемічним інструментарієм та дієвими способами переконання аудиторії. Київська митрополія активно реформувалася дуже часто методами, апробованими Реформацією та Контрреформацією.

Але передусім Київська митрополія намагалася зберегти свою ідентичність, міцно тримаючись візантійської спадщини. У кінці XVI – на початку XVII ст. при дворі князя Острозького й при львівському, луцькому, віленському та київському братствах працювали школи, упорядковані за грецьким зразком. На захист православ'я була спрямована діяльність братств. Церква окреслювала коло своїх авторитетів через видані книги. Зокрема, у різних українських друкарнях побачили світ твори отців Церкви: «Книга» Василя Великого (Острог, 1594); «Маргарит» (Острог, 1595), «Книга про священство» (Львів, 1614), «Бесіди на Євангеліє від Іоана», «Бесіди на 14 послань апостола Павла» (Київ, 1623), «Бесіди на діяння святих апостолів» (Київ, 1624) Іоана Золотоустого; богослужбова література, зокрема «Божественна Літургія» (Київ, 1620) Іоана Золотоустого та Василя Великого, «Псалтир» (Київ, 1624). Учительні євангелія були видані в Крилосі (1605), Єв'є (1616) та Києві (1637), з'являються друковані авторські проповіді Кирила Ставровецького у вигляді збірки «Євангеліє учительне» (1619), а згодом і подібні зібрання інших авторів.

На грецькі джерела спирався й Петро Могила під час реформи літургійної практики церкви. Вони стали основою для укладання «Требника» (1646). Грецька була однією з чотирьох мов, які вивчали в Могилянській колегії.

Віддавна одним із найбільш потужних джерел духовності православної церкви та хранителем її традицій був Афон. Звідти поширювалися молитовні практики ісихазму, досвід чернечого життя.

Україна ще в XIV ст. мала зв'язок зі Святою Горою через ченців-книжників, які відвідували її для ознайомлення зі слов'янською та візантійською літературами [6, с. 214]. Ю. Пелешенко припускає, що Арсеніївська й Касіянівська редакції Києво-Печерського Патерика постали під впливом ісихазму [6, с. 216]. Касіяну дослідники приписують нову редакцію життя Антонія Печерського, за якою той отримав постриг, монаше ім'я й благословення від одного з афонських ігуменів, причому не тільки для себе, а й для Русі [6, с. 216]. З Афону приходить в Україну «Діоптра» Филипа Пустельника. Під впливом ісихазму з'явився стиль «плетеніє словес», що з кінця XIV ст. застосовувався і в українській літературі. Прихильниками ісихазму були київські митрополити Кипріян та Григорій Цамблак. Ідеї цього вчення поширював Іван Вишенський у житті й творчості.

Учення ісихастів, за спостереженням Ю. Пелешенка, вплинуло й на церковних діячів XVII ст. – Ісаю Копинського, Захарію Копистенського, Мелетія Смотрицького, Іоанікія Галятовського [6, с. 229]. Очевидно, що «умну молитву» практикував Леонтій Карпович. Принаймні, про його постійне перебування в молитві згадав Мелетій Смотрицький в «Казанні на чесний погреб о. Леонтія Карповича» [9]. Іоанікія Галятовський на конкретному прикладі показує, що молитовні практики ісихазму були відомі в українських монастирях у другій половині XVII ст. Один із таких фактів він подає в «Небі новому», розповівши про диво з'явлення Богородиці ченцю-диякону на ім'я Іоїль Терхевич. Уві сні перед головним героєм постає Пречиста Діва. У тексті її образ лаконічно змальований через окремі візуальні деталі: «зеленою шатом приодѣтъи, ѿ которои свѣтлыи променѣ похѣдили» [3, арк. 212]. Екзегетом, котрий витлумачує видіння, виступає ченець зі сну. Він наголошує, що це видіння – нагорода Іоїлеві за те, «же звыклась мѣтъъ тѣю мовити: Гд̄и́ и́сѣ́е́ х̄е́ о́н̄е́ бж̄ий̄ (бц̄а́ ради), поми́луй̄ мене́ грѣшного» [3, арк. 212]. У кінці автор наголошує на постійному перебуванні головного героя в молитві. Показовим є «богородичне розширення» молитви Ісусової, а також демонстрація того, що практики ісихазму були відомі в маленьких руських містечках. Про це свідчить рясне спорядження сюжету інформантами місця: «вѣкна з тѣѣ рѣскомъ вѣстѣ мѣстечко невеликое Бѣрштынѣ, ѿ великого мѣста Галича двѣ милѣ сѣдѣче» [3, арк. 212]. На маргінесі сторінки вказаний час з'явлення: «дѣлалосѣ тоѣ рокѣ лѣхѣ. мѣдѣ Декабра; 5ї дна», тобто 16 грудня 1665 року. Цей художній сюжет виконує не тільки естетичну функцію, а й інформативну, даючи нам факти життєвості традицій ісихазму в другій половині XVII ст.

Петро Могила «наказав привезти з Афонської гори» грецький текст житій святих для підготовки їх перекладу слов'янською мовою [12, с. 204]. Автори другої половини XVII ст. актуалізували мотив походження українського чернецтва й монастирів з Афонської гори. Ця тема розгортається в агіографічній та проповідницькій літературі, зокрема, в друкованому Патерику Печерському за 1661 рік, казаннях Лазаря Барановича.

Тенденцію зустрічі двох культур український історик Л. Тимошенко окреслив як проблему традиціоналізму й динамізму в духовному житті українсько-білоруського суспільства, де традиційне – це візантійське, нормативне, стандартне, а динамічне – це західна латинська культура [4, с. 69]. Синтез східних і західних рис в українській культурі середини XVII ст. був ледь не основною її характеристикою. Часто православний зміст «одягався» в риторичні шати, оформлювався жанрами, культивованими в католицькій культурі, а християнські образи поставали в розмаїтті мотивів, узятих із догматики православного сходу і католицького заходу. Таким чином, *проблема* зустрічі християнських Заходу й Сходу в українській бароковій культурі далеко не вичерпана, надто коли йдеться про творчість Іоанікія Галятовського.

Десь із середини XVII ст. в Україні поширюється культ Іверської ікони Богородиці. До літературного образу цієї святині зверталися дослідниці Т. Черторицька, Л. Сазонова й О. Белоброва. Перша дала загальний огляд збірки «Рай мысленный» (1659), присвяченої Іверській іконі [11]. Друга проаналізувала культурні функції ікони в ідеології Росії та «Іверські декламації» Симеона Полоцького [8]. Третя відстежила поширення культу ікони в Росії та його літературну фіксацію, згадавши принагідно й «Небо нове» Іоанікія Галятовського [1]. Історик В. Ченцова в монографічному дослідженні висвітлила історію копій Портaitської ікони в Росії та поширення там її культу, спираючись при цьому на архівні матеріали, зокрема документи з Посольського приказу та грецькі грамоти [10]. Дослідниця торкнулася й літературного аспекту теми. Зокрема, вона побачила різницю фактажу в «Слові похвальному Пресвятій Богородиці» й Іверських грамотах. В. Ченцова назвала також деяких реальних прототипів героїв з оповідання-міраклію про перевезення ікони до Росії [10, с. 225–270].

Наше мета – вивчити функції головного образу та художні шляхи його реалізації в збірці «Небо нове».

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Книга впорядкована на взірць західних збірників оповідань-міраклів, але з виразним акцентом на східних святинях у змісті. Збірка виходить 1665 та 1666 рр. у Львові, а 1699 р. – у Могилеві. Один із її розділів присвячено афонському образу з назвою Портайтиса (Воротарниця). Основним джерелом цих оповідань стала книга Стефана Святогорця «Рай мысленный», укладена з благословення московського патріарха Никона й видана у Валдайському монастирі 1658–1659 рр. Т. Черторицька метою видання книги називає прославлення новоствореного Іверського монастиря на Валдаї, пропаганду й історичне обґрунтування політичних ідей патріарха Никона [11, с. 309].

Іоанікій Галятовський позбавляє свою збірку ідеологічного звучання. Він перераховує функції своїх текстів у передмові, наголошуючи, що його книгу можуть читати священники й ченці в богородичне свято «въ Церкви, на оутрѣни, для наѣки людем», а також для духовної лектури в трапезній [3, арк. І]. Матеріал книги допоможе казнодіям при складанні проповідей, віруючим у підтриманні християнського способу життя, захисникам православ'я для апології віри [3, арк. І].

Мету авторів видно вже з порівняння об'єктів зображення у книгах. У Стефана Святогорця матеріал поєднаний загальною темою «Афон». Це – Святі гори, монастирі й храми, які тут засновані, Портайтська ікона, а також новостворений Іверський монастир на Валдаї та його новий святий Яків Боровицький. Український автор написав про дива Богородиці протягом її життя та про найважливіші богородичні ікони для Київської митрополії – Києво-Печерську, Куп'ятицьку та Іверську. В оповіданнях про дива від перших двох указано читачам на монастирі митрополії, відзначені благодаттю Святого Духа й опікою Божої Матері. А в розділі про Іверську ікону розгортається художній матеріал про найпотужніший центр православ'я – Афонський монастир. Для автора було важливо через апеляцію до Іверської ікони вказати на продовження традиції й зв'язок між Святою горою та Київською митрополією.

Прикметно, що у виборі джерел українські барокові автори були досить вибагливими. Сучасні їм книги майже не цитували. Іоанікій Галятовський робить виняток для лаврських видань, а саме «Parergon'у» Іларіона Денисовича, із якого він бере оповідання про Куп'ятицьку ікону, та Патерика Печерського для викладу про Печерську ікону. «Рай мысленный» у цей список потрапив, очевидно, не випадково. Валдайський монастир був обителлю «козацьких ченців», за Павлом Алепським [5, с. 451]. 1655 року туди переведено ченців кутейнського Богоявленського монастиря. Більше того, із 1658 року архімандритом обителі став Філофей (Сагайдачний) – представник родини гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного, який приклав багато зусиль для відновлення православної ієрархії у 20-ті роки XVII ст. [10, с. 249]. Уключення частини з книги «Рай» до «Неба нового» привертало увагу до тексту-джерела та вказувало на цінність, освячену авторитетом Афонської гори. Окрім того, час виходу у світ перших двох видань «Неба» збігається зі слуханнями московського собору в справі Никона. Те, що вони надруковані, – ознака підтримки Київською митрополією переслідуваного патріарха-реформатора.

Звичайно, джерельний матеріал Іоанікій Галятовський перегрупує й селекує. Історії, викладені в «Раю мисленному» на 90 сторінках, скорочуються до 16 сторінок. Цьому сприяли єдність предмета зображення та уникання зайвої деталізації. Оповідання стають короткими, характеристики – влучними. Настанова на естетичне зворушення реципієнта зумовила й відбір певних художніх засобів та сюжетних схем. Найчастіше Богородиця з'являється уві сні комусь із братії й дає настанови щодо наступних кроків. Образ зазвичай не має візуальних прикмет, а виявляє себе через мовні партії. Це – прохання або накази. Функцію і глядача, і медіума, тобто посередника, відіграє в оповіданнях особливо побожний ченець Гавриїл. Сімнадцять оповідань із «Неба нового» присвячені Іверській іконі Божої Матері.

У Галятовського використано кілька сюжетів із книги-джерела, які показують Діву Марію, котра виконує дві функції – апостольську та заступниці й захисниці монастиря.

З одного боку, образ Божої Матері вибудовується за апостольською парадигмою. У першому оповіданні автор, за книгою «Рай мысленный», переказує апокрифічну історію про присутність Диви Марії в Сіонській горниці, коли Дух Святий зійшов на апостолів. На відміну від канонічної інтерпретації, Іоанікій Галятовський іде за апокрифічною версією, згідно з якою землі й краї, куди мали йти учні Христові, були отримані за жеребом не тільки ними, а й Богородицею. Їй дісталася

Іверська земля, тобто Афон. З іншого боку, оповідання мало мотиви, типові для розгортання богородичної теми. У євангельському сюжеті про Благовіщення, апокрифічному оповіданні про Успіння Богородиці є усталений блок мотивів «з'явлення Ангела – діалог (чи монолог) – пророцтво-одкровення». У Галатовського Ангел забороняє Божій Матері їхати з Єрусалима й пророкує про те, що її образ пізніше прославиться на Афоні.

Тема *imitatio apostoli* розкривається через мотив подорожі до Кіпру Божої Матері й Іоана, улюбленого учня Христа. У дорозі зчиняється буря і їхній корабель пристає до Климентової бухти на Афоні, який на той час був осередком язичницького культу Аполлона. Автор малює поганську картину острова через ампліфікацію: «было полно божницъ поганскихъ и идоловъ, въ которыхъ злыи дѣхове пребывали, и людемъ отвѣдали» [3, арк. 161 зв]. У цьому оповіданні Діва Марія постає як проповідниця вчення Христового мешканцям Афону. Результатом проповідування стало навернення язичників до християнства, їхнє охрещення, благословення Богородицею та її обіцянка покровительства над Афоном. Прикметно, що в книзі Стефана Святогорця апостольські мотиви виражені ще яскравіше: після навернення язичників Богородиця творить дива, як учні Христові в Діяннях, і виголошує промову про благодатність місця для тих, хто зібрався.

Якщо перші два оповідання пов'язані з життям Богородиці, то решта присвячена Іверській іконі. Кожне з них розкриває певний мотив чи етап з історії чудотворної ікони: «переслідування – об'явлення – порятунок – прибуття в монастир – розташування – побудова церкви – дива».

Показово, що чітко визначити час дії можна тільки в одному («Чудо 3») оповіданні. Це приблизно 832 рік, коли вийшов у світ іконоборчий указ візантійського імператора Феофіла, який згадується на початку тексту [3, арк. 162]. Виявлення особливих властивостей ікони сталося в присутності воїнів імператора, один із яких ударив по іконі зброєю – і з неї потекла кров [3, арк. 162 зв].

Порятунок ікони пов'язаний з дієвістю молитви. «Невѣста пребывавшаа в сторахъ Никейскихъ» віднесла ікону до моря й там промовила: «Владце Бже, избави насъ ѿ гнѣва беззаконнаго царя, и свою Икону ѿ воды» [3, арк. 263]. Жінка бачить відразу результат-відповідь на молитовне прохання, оскільки, «скончивши млатву взвергла икону в море, которая право стала на верху воды, и удалась на заход гнца» [3, арк. 263].

Через багато років ікона показалася біля берегів Афону. Ця подія представлена через біблійні знаки щодо важливих подій в історії людства. Ченці Іверського монастиря бачили «на морѣ пламенъ огнистый, яко столп» [3, арк. 163]. Далі більше – подібно до того, як очищувався вибраний народ напередодні отримання Божих заповідей, ченці мусили, за розпорядженням настоятеля обителі, зібратися в храмі й молитися зі сльозами.

Оповідання про зустріч ікони має таку послідовність: «розповідь ченця Гавриїла про з'явлення Богородиці – зібрання ченців у церкві – прихід на берег зі свічками в супроводі духовних пісень – ходіння по водах Гавриїла – наближення образу до ченця – взяття ікони до рук ченцем – передача настоятелю – внесення до церкви – розміщення у вівтарі». Тут є виразна алюзія на євангельські оповідання про ходіння по водах апостола Петра. І учень Христа, і ченець Гавриїл робили це з божої волі. Петро мав повеління Ісуса на цю дію, а Гавриїл – Богородиці. Наступне розгортання подій відбувається за принципом ретардації: ікона чудесним чином кілька разів переміщується з вівтаря на монастирську стіну. А потім, як і завжди на вибраних іконами місцях, ченці споруджують надбрамний храм на честь Богородиці та розташовують у ньому образ.

Функція захисту й охорони монастиря Богородицею розкривається в «Чуді 15» через тлумачення назви ікони: «Потантисса, то есть хранительница дверей» [3, арк. 167 зв – 168]. Тому до обителі не могли увійти грішники й нечисті серцем. Богородиця виявляє свою опіку над монастирем різними способами. В оповіданні десятому вона постає як захисниця ченців від варварів. За оповіданням, після нападу перського війська на монастир Божа Мати зчинила вночі велику бурю на морі, унаслідок чого ворожі кораблі зруйновано й потоплено разом з військом. Живим залишився тільки «Амира Воевода», який приніс ченцям коштовності й гроші на відновлення обителі.

Богородиця показує свою чудотворну силу через ікону, оздоровлюючи людей: «хромии ходили, слѣпыи прозирали, вѣснѣчииса волными ѿ вѣгов ставали, и вѣк хорыи ѹздоровленные бывали» [3, арк. 165 зв]. Її покровительство над ченцями виявилось в чудесному наповненні монастирських засік борошном, а посудин – вином та оливою [3, арк. 167–167 зв]. Божа благодать над монастирем в одному зі з'явлень

Богородиці вводить у причинно-наслідковий зв'язок із почитанням ікони: «*Дондеже зрите в монастырѣ Иконѣ моеѣ, не оскъдѣтеъ вамъ блгть и мѣсть сна моего*» [3, арк. 167 зв].

Два останні оповідання в цьому розділі «Неба нового» не позбавлені ідеологічного змісту. Очевидно, для демонстрації благодатності не тільки ікони, але і її копії, що прибула до Росії, патріарх Никон, а за ним і Галятовський уміщує два оповідання, присвячені подорожі ченців Авви Корнилія та Никифора з іконою від Афону до Москви. Автор звертає увагу на один епізод цієї дороги: при переправі через Дунай ченці повинні були заплатити мито за перевезення образу, але не мали чим. Богородиця з'являється їм уві сні й заспокоює, а потім – греку Мануїлу Константиєву (справжнє ім'я, за В. Ченцовою, – Мануїл Константинов) з наказом заплатити мито, що той і робить наступного дня. Закінчується оповідання повідомленнями про прибуття ікони до Москви, прийняття її патріархом Никоном та заснування Іверського монастиря на Валдаї. Прикметно, що згадка про патріарха Никона залишилася й у виданні 1699 року, тобто через 33 роки після його розстриження й осудження. Очевидно, таким чином видавці намагалися дистанціюватися від політики московської церкви.

На українських землях культ Іверської Божої Матері можна простежити за її чудотворними копіями. Є. Поселянин згадує про кілька таких святинь. Зокрема, на початку XVIII ст., одна з них належала сумському отаману Лук'яну Константинову. Після видіння 1713 року він подарував її в Мовчанську пустинь Курської губернії [2, с. 220]. О. Белоброва писала про московську практику відвідування з Іверською іконою хворих у них удома [1]. Такий звичай був і в Охтирському повіті Харківської губернії [2, с. 220]. Портaitська ікона прикрашала також храми с. Жаборниця Новоград-Волинського повіту Волинської губернії, с. М'ятинь Дубенського повіту та с. Пушкарного з Охтирського повіту.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, у літературі українського бароко сфера впливу Божої Матері на людину фактично не обмежена. Це – духовне й тілесне здоров'я, життя й смерть, захист від природних і воєнних катаклізмів, заснування монастирів, відновлення зруйнованих святинь тощо. При цьому образ присутній або зримо через з'явлення, або за посередництвом ікони. На прагматичному рівні особливо яскраво проглядається гармонійна єдність опозиції «універсальне-національне». В українській літературі другої половини XVII ст. загальноцерковний образ виступає як національна святиня. Літературна репрезентація Іверської ікони в українській літературі свідчить про тяглість православної традиції та окреслення найважливіших святинь й авторитетних джерел Київської митрополії.

Подальше вивчення візантійських джерел української барокової літератури дасть можливість окреслити коло найбільш авторитетних текстів для української культури й літератури, критерії їх відбору та особливості засвоєння.

Джерела та література

1. Белоброва О. А. Икона Богоматерь Иверская в России / О. А. Белоброва // ТОДРЛ. – СПб. : Дмитрий Буланин, 1996. – Т. 49. – С. 237–253.
2. Богоматір: повне ілюстроване описання її земного життя та присвячених їй імені чудотворних ікон : у 2 ч. – Ч. I / під ред. Є. Поселянина ; препринт. – К. : Мистецтво, 1994. – 400 с.
3. Галятовський Іоаникій. Небо новое з новыми звѣздами / Іоаникій Галятовський. – Могилів : [б. в.], 1699. – 2+216+9 арк.
4. Дзярнович О. Сны о Византии? Место цивилизационного и культурного наследия Византии в регионе Пограничья Центрально-Восточной Европы / О. Дзярнович, В. Бырлэдяну, Л. Тимошенко. – Вильнюс : ЕГУ, 2014. – 332 с.
5. Павел Алеппский. Путешествие антиохийского патриарха Макария в Россию в половине XVII века, описанное его сыном, архидиаконом Павлом Алеппским / Павел Алеппский ; пер. с араб. Г. Муркоса. – М. : О-во сохранения лит. наследия, 2012. – 728 с.
6. Пелешенко Ю. В. Українська література пізнього Середньовіччя (друга половина XIII–XIV ст.). Джерела. Система жанрів. Духовні інтенції / Юрій Пелешенко. – К. : ПЦ Фоліант, 2004. – 423 с.
7. Рай мысленный. Рукопись : список XVIII века с печ. изд. «Рая мысленного» 1658-1659 гг. (Л. 1-96) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://old.stsl.ru/manuscripts/book.php?col=2&manuscript=051> (25.07.2015).
8. Сазонова Л. И. Литературная культура России. Раннее новое время / Л. И. Сазонова. – М. : Языки славянских культур, 2006. – 896 с. – (Studia philologica).

9. Смотрицкий Мелетій. Казанье на честный погреб пречестного и превелебного мужа господина и отца Леонтия Карповича ... / Мелетій Смотрицкий. – Вильно : [б. и.], 1620. – 28 арк.
10. Ченцова В. Г. Икона Иверской Богородицы (Очерки истории отношений Греческой церкви с Россией в середине XVII века по документам РГАДА) / В. Ченцова. – М. : Индрик, 2010. – 416 с.
11. Черторицкая Т.В. Рай мысленный III / Т. Черторицкая // Словарь книжников и книжности Древней Руси. – Л. : Наука, 1989. – Вып 2 : (вторая половина XIV–XVI в.). – Ч. 2 : Л–Я. – С. 309.
12. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом : Нариси з історії культури до початку 18 століття / Ігор Шевченко ; автор. пер. М. Габлевич ; наук. ред. Андрій Ясиновський. – вид 2-ге, виправл. і доповн. – Львів : Вид-во УКУ, 2014. – 288 с.

Матушек Елена. Образ Иверской Богородицы в украинской барочной литературе. В статье рассматривается литературный образ иконы Иверской Богородицы на материале книги «Небо новое» автора XVII века Иоанникия Галытовского. В результате анализа рассказов-мираклей мы пришли к выводу, что основными текстовыми функциями Божьей Матери являются апостольская и заступницы-защитницы Иверского монастыря на Афоне. Первая реализуется через мотивы сошествия Святого Духа на апостолов, получения по жребию Богородицей Афона как земли для христианской проповеди, путешествия на Афон, проповеди язычникам, обращения их в христианство. Вторая функция представлена мотивами защиты монастыря от грешников и людей, нечистых сердцем, варварского нападения. Кроме того, Богородица выступает как опекунка монахов, когда наполняет закрома обители хлебом, а сосуды – вином и оливой.

Ключевые слова: Афон, Иверская икона Богородицы (Портаитисса), барокко, рассказы-миракли, функции действующих лиц.

Matushek Olena. The Image of the Iberian Mother of God in Ukrainian Baroque Literature. This article considers the literary image of the icon of the Iberian Mother of God in the book «New Heaven» written the author of the XVII-th century Ioanykiy Galyatovs'kiy. After analyzing the miracle-stories we came to the conclusion that the main functions of the Mother of God are apostolic and patron-protector of Iberian monastery on the Mount Athos. The first is realized through the motives of the Descent of the Holy Spirit; obtaining (by lot) the Mount Athos as a ground for Christian preaching by Virgin, her traveling to the Mount Athos, preaching to the Gentiles, converting them to Christianity. The second function is represented by the motives of protection the monastery from sinners and impure in heart people, barbaric attacks. In addition, the Mother of God appears as a guardian of monks when she filled the granaries of the monastery with grain, and the vessels – wine and olive.

Key words: Athos, Iberian icon of the Virgin (Portaitissa), Baroque, miracle stories, features actors.

Стаття надійшла до редколегії
22.11.2015 р.

УДК 82-1.09:81'34

Ольга Настенко

Методи дослідження фоніки поетичного тексту

У статті розкрито методи дослідження звукової організації поетичного тексту. На основі розгляду вчень представників формального та структурального напрямів окреслено етапи упровадження їхніх методологій у вивчення фоніки. Проаналізовано ключові підходи в становленні міждисциплінарних методів у формуванні аналізу функціонування звукових повторів у тексті.

Ключові слова: фоніка, формальний метод, емпіричні дослідження, структуральний аналіз, структурально-семіотична методологія, математично-статистичний метод.

Постановка наукової проблеми та її значення. Фоніка поетичної мови як сформований розділ поезії й галузь літературознавства на сучасному етапі розвитку філологічної науки потребує застосування певних методів дослідження реалізації її основних фігур і допоміжних засобів. Функціонування звукових явищ у поезії безпосередньо пов'язане з багатьма чинниками будови, системи та комунікації твору. Наукове обґрунтування їх співвідношення, результат взаємодії та взаємовпливу визначають основні критерії вивчення фоніки в аспекті дослідження звукового ідіостилію.